

РЕЦЕНЗИЯ

за научно-изследователската и педагогическата дейност на **доц.**

Росица Църова – доктор,

кандидат за заемане на академичната длъжност „**професор**”

на НСА „Васил Левски” в професионално направление

7.6. Спорт, специалност „Баскетбол”

Рецензент: проф. Цветан Желязков, дн

В конкурса за заемане на академичната длъжност „професор” в професионално направление 7.6. Спорт, специалност „Баскетбол”, за нуждите на катедра „Баскетбол, волейбол, хандбал” при НСА „Васил Левски”, участва само един кандидат – доц. Росица Църова – доктор, член на същата катедра.

Тя е родена на 23. 09. 1948 г. в гр. Габрово. През 1966 г. завършва математическата паралелка на АГ “В. Априлов” в родния си град, след което през 1971 г. и ВИФ “Г. Димитров” (сега НСА “В. Левски”). По време на следването си, за отличен успех и активна спортна и обществена дейност е получавала най-високата (Димитровска) степендия. В периода 01.12.1971 г. – 31.11.1975 г. е редовна аспирантка (сега докторантка) по баскетбол в НСА, между 01.10.1975 г. и 31.08.1976 г. е преподавател в спортното училище в Правец, а от 01.09.1976 г. (след спечелен конкурс) е назначена за асистент по баскетбол към катедра “Баскетбол, волейбол, хандбал”. През 1981 г., след успешна защита на дисертационен труд, получава образователната и научна степен “доктор”, а през 1989 г. е избрана за “доцент” по баскетбол. В периода 1993 - 1995 г. е преподавател във Висшето училище по физическо възпитание в Казабланка (Мароко).

В настоящия конкурс доц. Росица Църова участва със значителна по обем научна продукция – 71 публикации, разпределени както следва: монографии, учебници, учебни помагала – общо 4; научни

разработки внедрени в практиката – 5; публикации в международни списания – 15; други публикации – 47, от които 4 в чужбина.

Основното, което характеризира научно-изследователската и приложната дейност на доц. Р. Църова, е широкият обхват на проблематиката и подчертаният афинитет към обективизиране на изследваните явления и процеси.

С известна условност научната продукция обхваща 4-5 предметни области. Ще се спра само на приносните моменти, които най-пълно характеризират кандидатката във връзка с обявения конкурс.

В първото направление, към което се отнася един монографичен труд и 12 публикации, са изложени по много убедителен начин теоретичните основи на контрола, като централна подсистема в управлението на спортната подготовка в баскетбола. Описани са основните фактори на състезателната ефективност – морфологични, физиологични и технико-тактически, въз основа на голям брой тестирания в продължение на години. Само в монографичния труд са анализирани 157 литературни източника от наши и чуждестранни изследователи, от които 130 на кирилица и 27 на латиница. В основата на анализа е залегнал системният подход, като универсален метод за изследване на сложни явления и процеси със стохастичен характер. По-съществените приноси в това направление са следните:

- изяснени са много коректно и прецизно основите на спортно-педагогическото тестване, преди всичко специфичните изисквания, на които трябва да отговарят тестовете – надеждност, валидност, стандартност, обективност и др.;
- върху солидна изследователска база и огромен фактически материал са изведени средните стойности и вариативността на различните показатели на игровата ефективност за подрастващите от националните отбори по баскетбол;
- установени са зависимостите между показателите на специфичната работоспособност при подрастващи баскетболисти, чрез построяването на корелационно-структурни модели с високо ниво на значимост на коефициентите на корелация; специално внимание заслужават корелациите между

т. нар. „аналог на спортното постижение” и отделните, частни показатели на специфичната работоспособност;

- разкрита е факторната структура и са идентифицирани основните фактори на физическото развитие и специфичната работоспособност за всяка изследвана съвкупност; за целта е използван методът на главните компоненти с последваща ортогонална ротация на осите по т. нар. „varimax-критерий” (по Х. Кайзер, 1959); изследването е извършено много коректно, като е спазено изискването броят на изследваните лица да превишава този на тестовете, по които те са изследвани, т. нар. R-техника; прави впечатление, че изведените фактори обясняват висок процент от изходната дисперсия, което е доказателство за високата информативност на избраните тестове и хомогенността на изследваните обекти.

Второто направление от изследователската дейност на доц. Р. Църова има подчертан методично-приложен характер. Става дума за разработването и внедряването на 5 системи за „Контрол, оценка и оптимизиране на спортната подготовка” на подрастващи баскетболисти (момчета и момичета) от всички възрастови категории – между 13 и 19-год. възраст, в това число и спортните училища (трудовете 5, 6, 7, 8 и 9). Тези системи са първите у нас, внедрени в практиката на БФ Баскетбол. По същество това са крупни методически и приложни разработки върху огромен фактически материал от тестирания с нашите подрастващи баскетболисти. Те съдържат морфофункционални, спортно-педагогически и технико-тактически показатели на спортната подготовка и съответната нормативна база за контрол, оценка и оптимизиране на физическото развитие и специфичната работоспособност, както и методически указания за ползването на тези системи.

Третото направление включва 7 научни публикации (12, 14, 28, 41, 42, 50, 54), посветени на теоретико-методическите основи и приложни аспекти на проблема за оптимизиране на игровата ефективност на мъжки и женски отбори от световния елит. Основният фактически материал е събиран от кандидатката в съавторство от олимпийски игри, световни и европейски първенства и други крупни

международни турнири. Предложена е уникална по обем и познавателна стойност информация, която разкрива корелационно-факторната структура на баскетболната игра и нейните устойчиви характеристики във времето.

Четвъртото направление от изследователската дейност на доц. Р. Църова е посветено на системата за оценяване на резултатите от проведените изследвания, както и критериите за оптимизиране на спортната подготовка.

В първия случай е разкрита функцията на оценяването като подсистема на контрола, чрез внедряването на някои високо-информативни методи – методът на сигмалните отклонения, регресионният метод и стъпковият регресионен анализ.

Във втория случай се разкриват основните критерии и методи за оптимизиране на спортната подготовка. На базата на конкретен математически апарат и съответни методически указания е доказана възможността коефициентите на корелация, сигмалните оценки, факторните тегла и обобщаващите критерии С да бъдат използвани като обективни критерии в процеса на спортната подготовка. Механизмите за тяхното прилагане са илюстрирани с резултати от собствени изследвания.

Към приносите на доц. Р. Църова следва да се отбележи и разработването на проблемите на баскетбола на инвалидни колички. За тази цел е представен отделен монографичен труд в обем от 124 стр, в т.ч. 5 таблици, 16 фигури, 8 снимки и 2 приложения. Въз основа на 104 литературни източника (47 на кирилица и 57 на латиница) е извършен задълбочен анализ на баскетбола на колички, като адаптиран спорт, разкрити са факторите и методите за социализация и интеграция на хората с увреждания, особеностите на обучението с тези контингенти, специфичните правила, проблемите на контрола върху тяхната спортна подготвеност и т.н.

Изтъквайки най-значимите постижения на доц. Р. Църова в научно-изследователската, експерименталната и приложната дейност следва да отбележа, че в конкурса за „професор” тя се представя и със значителни постижения в своята педагогическа дейност:

- води лекции и упражнения във всички факултети, степени и форми на обучение в НСА;

- била е треньор на отбора по баскетбол (жени), студентски шампион и първо място на международен турнир във Франция през 1996 г.;
- ръководител на курсове за треньори и лектор по линията на ЦСДК в НСА, в други ВУЗ-ове, както и по линията на международни образователни програми (АФА, Еразъм);
- член на АС и ФС на УФ при НСА;
- ръководител на голям брой курсови и дипломни работи на студенти (бакалаври и магистри) от НСА;
- ръководител на 5-ма докторанти от които 2-ма са защитили своите дисертации;
- председател и член на научни журита;
- член на различни комисии към МОН, ММС, БФ Баскетбол – като експерт и консултант;
- участник в множество научни конференции и конгреси от които 11 международни;
- участник в образователни проекти – по международни програми – 2 и по национални – 6.

Заключение: Доц. Росица Стефанова Църова е високо ерудиран специалист със значителни постижения в научно-изследователската и педагогическата дейност. Тя е безспорен авторитет по проблемите на контрола върху основните фактори на спортното постижение не само в баскетбола, но и в общата теория и методика на спортната тренировка. Притежава задълбочени знания и богат практически опит по приложение на многомерния статистически анализ и системния подход при изследването на състезателната ефективност на висококвалифицирани спортисти. Има значителен принос при разработването и внедряването на комплексните системи за контрол, оценка и оптимизиране на спортната подготовка на елитни баскетболисти от всички възрастови категории на двата пола. Притежава много добра езикова подготовка и умения за работа с компютър. Отличава се с организационни и управленски знания и компетенции, резултат от дългогодишна работа като ръководител и член на различни екипи в областта на администрацията, научно-изследователската работа, спортната дейност и др., както в НСА, така и извън нея.

Като имам предвид изложените по-горе аргументи, с убеденост предлагам на специализираното научно жури **да подкрепи** кандидатурата на **доц. Росица Стефанова Църова – доктор**, за заемане на академичната длъжност **“професор”** на НСА “В. Левски” в професионално направление 7. 6. Спорт, специалност – баскетбол, за нуждите на катедра „Баскетбол, волейбол, хандбал”.

21. 10. 2013 г.

София

Рецензент:.....

(проф. Цветан Желязков, ДН)